

Działalność Profesora Gardawskiego związana była z Łodzią, Warszawą i Lublinem. Wkrótce po wyzwoleniu – po kilkumiesięcznej pracy w Wojewódzkim Urzędzie Informacji i Propagandy w Łodzi – rozpoczął na Uniwersytecie Łódzkim, pod kierunkiem prof. dr. Konrada Jażdżewskiego studia prehistorii, by poświęcić jej całe swoje życie. W 1948 roku uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie prehistorii na podstawie pracy *Niektóre zagadnienia kultury trzcinieckiej w świetle wykopalisk w Łubnej w Sieradzkim*. W czasie studiów aktywnie działał w Kole Miłośników Prehistorii Studentów UŁ, pracując równocześnie w latach 1945-1948 jako młodszy asystent Zakładu Prehistorii UŁ oraz w latach 1946-1949 jako asystent w Miejskim Muzeum Prehistorycznym w Łodzi. Z wielu prac terenowych łódzkiego ośrodka, w których Profesor brał udział, należy wymienić badania wykopaliskowe w Lutomierniku, pow. łaski, Łubnej, pow. sierpecki, i Gdańsku. W roku szkolnym 1949-1950 Profesor był wykładowcą w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi.

W listopadzie 1949 roku przenosi się do pracy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie, w którym na stanowisku adiunkta, a od roku 1955 kustosa, kieruje do 1958 roku Działem Epoki Brązu. Z ramienia PMA prowadził badania m.in. w Biskupinie, pow. żniński, Trzcincu, pow. opolski, Mierzanowicach, pow. opatowski. W 1957 roku uzyskuje w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk stopień naukowy kandydata nauk historycznych na podstawie pracy *Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce*. Rok później Centralna Komisja Kwalifikacyjna przyznaje mu tytuł docenta. Na tym stanowisku podejmuje dodatkową pracę w IHKM PAN.

Od początku 1959 roku Profesor przenosi się na stałe do Lublina, gdzie obejmuje kierownictwo Zakładu Archeologii Polski i Powszechnej na Wydziale Humanistycznym UMCS. Równocześnie do roku 1965 prowadzi pracownię archeologiczną Zakładu Neolitu i Początków Epoki Brązu IHKM PAN. W 1967 roku otrzymuje tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych, a w 1973 roku tytuł profesora zwyczajnego. Po reorganizacji struktury uczelni w roku 1970 zostaje kierownikiem Zakładu Historii Starożytnej i Archeologii w Instytucie Historii UMCS. Okres „lubelski” wydaje się najbardziej owocny w życiu Profesora. W czasie swej pracy na UMCS wykształcił 4 doktorów i 21 magistrów archeologii. Nie zdążył już doprowadzić do dyplomu grupy swoich seminarzystów z historii starożytnej Polski oraz 11 doktorantów z wielu ośrodków krajowych i nawet z zagranicy. Był recenzentem kilkunastu prac habilitacyjnych i promotorem lub recenzentem około trzydziestu doktorskich, prowadzonych w innych ośrodkach. W 1968 roku, wspólnie z dr. Janem Kowalczykiem, zorganizował nieformalne seminarium dla swych absolwentów. Jedno z nich, przygotowane w tajemnicy przed Profesorem, poświęcone było

20-leciu Jego pracy naukowej.

Po reaktywowaniu studiów archeologii na UMCS, następuje szybki rozwój i poszerzenie działalności Katedry. Profesor podejmuje kierownictwo zorganizowanych przez siebie, szeroko zakrojonych problemowych prac badawczych. Wymienić tu należy przede wszystkim rozpoczęte jeszcze w czasie działalności w PMA, prace w wielkim wczesnośredniowiecznym ośrodku osadniczym w Chodliku, pow. opolski, i Lublinie, gdzie zagadnienia badawcze dotyczyły średniowiecznego osadnictwa z okresu przedmiejskiego oraz początków rozwoju miasta. Doprowadził również do zorganizowania wspólnych jugosłowiańsko-polskich badań wykopaliskowych w Macedonii, w których ze względu na zły stan zdrowia mnie mógł wziąć udziału.

Poza pracami terenowymi Profesor prowadził badania źródłoznawcze w wielu muzeach i instytucjach archeologicznych Polski, ZSRR, Czechosłowacji, Rumunii, Jugosławii, Bułgarii, NRD i Węgier, i dzięki nim zgromadził ogromne materiały porównawcze dla interesujących go okresów. W krąg jego zainteresowań wchodziły zagadnienia związane z młodszą epoką kamienia i przede wszystkim epoką brązu. Do ostatnich chwil życia Profesor kontynuował swoje długoletnie badania, pracując nad powierzonymi mu częściami syntezy pradziejów Polski: *Starsza epoka brązu w Polsce*, *Kultura lużycka w Polsce* i *Etnogeneza Słowian*. Po objęciu Katedry przez pewien czas preferował w swych badaniach zagadnienia związane z okresem wczesnośredniowiecznym. Przeprowadził rewizje datowania i poszukiwania źródeł wczesnośredniowiecznej kultury Polski południowej i krajów naddunajskich. Jako jeden z pierwszych polskich archeologów zajął się ceramiką XIV-XVI wieku. Ceramika stanowiła zresztą stale przedmiot jego zainteresowań. Wymienić należy jego prace nad graficznymi metodami opracowania ceramiki z wykopalisk, rekonstrukcją naczyń i sposobami odtwarzania technik garncarskich.

Bibliografia prac Profesora obejmuje również prace popularnonaukowe na temat wybranych zagadnień lub nawet całości pradziejów; a także popularne artykuły ogłaszane w prasie warszawskiej i lubelskiej. Prace Profesora cechowała śmiałość poglądów i niezależność w formułowaniu nowych, oryginalnych pomysłów. Część z nich weszła na stałe do dorobku polskiej archeologii, część odegrała ogromną rolę w rozwoju nauki, powodując szeroką dyskusję i polemikę.

Profesor był organizatorem ogólnopolskich konferencji, na których referował wyniki swych badań nad wczesnym średniowieczem: w 1962 roku poświęconej osadnictwu Polski południowej i ziem położonych na południe od Karpat; w 1966 roku sesji popularnonaukowej poświęconej Lubelszczyźnie, zorganizowanej wspólnie z Zarządem Głównym Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, oraz poświęconej wynikom badań archeologicznych w południowo-wschodniej Polsce w 25-leciu PRL, zorganizowanej wspólnie z Komisją Archeologiczną Komitetu Nauk Historycznych PAN.

Sam brał czynny udział w życiu organizacyjnym polskiej archeologii. Był członkiem Rady Naukowej IHKM PAN, Komisji Etnogenezy Słowian Komitetu Słowianoznawstwa PAN i współpracownikiem Sekcji Archeologicznej Komitetu Nauk Historycznych PAN. W 1970 roku został członkiem Rady Naukowej Międzynarodowej Unii Archeologii

Słowiańskiej. W Polskim Towarzystwie Archeologicznym i Numizmatycznym był przez kilka lat członkiem Zarządu Głównego, od 1960 roku nieprzerwanie prezesem Lubelskiego Oddziału, a w latach 1968-1972 redaktorem *Biblioteki Archeologicznej PTA*, wydając w tym czasie jej tom 21 (A. Gardawski, *Chodlik. Część 1. Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1970) i tom 22 (Stanisława Alfawicka, *Malowana ceramika okresu halsztackiego w Polsce*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1970). Był członkiem Rady Naukowej Muzeum Okręgowego w Lublinie i Muzeum Archeologicznego w Krakowie, konsultantem i długoletnim współpracownikiem Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków.

Naukę polską reprezentował na Pierwszym i Drugim Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Warszawie (1965) i w Berlinie (1970), na międzynarodowym sympozjum poświęconym zagadnieniu kultury łużyckiej w Dreźnie w 1968 roku i w VIII Międzynarodowym Kongresie Nauk Pra- i Protohistorycznych w Belgradzie w 1971 roku.

Za zasługi w pracy zawodowej i społecznej Profesor Aleksander Gardawski został wyróżniony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1955), Odznaką Tysiąclecia (1962), nagrodą II stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego (1966), dwukrotnie nagrodą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie (1966 i 1968) oraz medalem PTAiN Zasłużonego dla Archeologii Polskiej (1970).

[Za: Jan Gurba, Aleksander Gardawski (5 III 1917-4 IV 1974). „Rocznik Lubelski” 1974 [wyd. 1975], t. 17, s. 324-330; redakcja tekstu Urszula Kurzątkowska (2011). Fot.: za: E. Rosiak, Spotkanie z archeologią. „Kalendarz Lubelski” 1962 [wyd. 1961], s. 112-114]